

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

ЗООНОМІНАЦІЇ У СТРУКТУРІ ПОЛЬСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ

Виконала: студентка групи 8.0352-пмк
освітнього рівня магістр
спеціальності 035 філологія
спеціалізації 035.033 «Слов'янські мови та
літератури (переклад включно), перша –польська»
освітньо-професійної програми
«Переклад та міжкультурні комунікації»

_____ В. О. Кононенко

Керівник к. пед. н., доц. _____ І. М. Бакаленко

Рецензент к. філ. н., доц. _____ І. Л. Мацегора

**ЗАПОРІЖЖЯ
2023**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет: *філологічний*

Кафедра: *слов'янської філології*

Освітній рівень: *магістр*

Спеціальність: *035 філологія*

Спеціалізація: *035.033 слов'янські мови та літератури (переклад включно), перша –польська*

Освітня програма *переклад та міжкультурні комунікації*

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

слов'янської філології

_____ проф. Павленко І. Я.

« ____ » _____ 2023 р.

ЗАВДАННЯ

на кваліфікаційну роботу магістра студентці
Кононенко Вікторії Олександрівни

1. Тема роботи *«Зоономінації у структурі польських фразеологізмів»*, керівник роботи **Бакаленко Ірина Миколаївна, к. пед. н, доцент** затверджені наказом ЗНУ від «10» травня 2023 р. № 695- с.
2. Термін подання студентом роботи: 16.11. 2023 року
3. Вихідні дані до роботи: *словники української та польської фразеології, мовознавчі праці, присвячені дослідженню фразеологічних одиниць*
4. Перелік питань, що їх належить розробити:
  1. Фразеологія як компонент національної культури Польщі
  2. Національно-культурна специфіка фразеологізмів у польській мові
  3. Символіка зоометафори у культурно-національній історії Польщі та України
  4. Фразеологізми з елементами зоонімів в польській та українській мовах
  5. Конотативне значення фразеологізмів із зоонімами
  6. Семантичні особливості фразеологізмів із назвами тварин
  7. Група фразем "Свійські та домашні тварини"
5. Перелік графічного матеріалу _____

6. Консультанти з роботи, із зазначенням розділів, що їх стосуються

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	Бакаленко І. М., доцент, к. пед. н.	20.09.2022	20.09.2022
Розділ 1	Бакаленко І. М., доцент, к. пед. н.	24.12.2022	24.12.2022
Розділ 2	Бакаленко І. М., доцент, к. пед. н.	15.03.2023	15.03.2023
Висновки	Бакаленко І. М., доцент, к. пед. н.	12.09.2023	12.09.2023

7. Дата видачі завдання: 10.05.2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назви етапів роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітки
1.	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх вивчення та аналіз; укладання бібліографії	вересень – жовтень 2022 р.	Виконано
2.	Добір фактичного матеріалу	листопад – грудень 2022 р.	Виконано
3.	Написання вступу	листопад – грудень 2022 р.	Виконано
4.	Написання першого розділу: «Фразеологія як компонент національної культури Польщі»	грудень 2022 – лютий 2023 р.	Виконано
6.	Написання другого розділу: «Фразеологізми з елементами зоонімів в польській та українській мовах»	березень – липень 2023 р.	Виконано
6.	Формулювання висновків	вересень 2023 р.	Виконано
7.	Оформлення роботи, одержання відгуку та рецензії	жовтень – листопад 2023 р.	Виконано
8.	Захист	грудень 2023 р.	Виконано

Студент _____ В. О. Кононенко

Керівник _____ І. М. Бакаленко

Нормоконтроль пройдено.

Нормоконтролер _____ І. Л. Мацегора

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота магістра «Зоономінації у структурі польських фразеологізмів» містить 48 сторінок, для виконання кваліфікаційної роботи магістра опрацьовано 50 джерел.

Об'єкт дослідження: фразеологізми з компонентами назв тварин польської та української мов.

Предмет дослідження: історико-етимологічні передумови виникнення фразеологізмів із компонентом зоонімом, стереотипове бачення тварин у польській фразеології.

Мета роботи: проаналізувати фразеологізми із назвами тварин у сучасній польській мовній картині світу.

У ході роботи виконано такі **завдання:**

– охарактеризовано стан дослідження зоофразеологізмів у сучасній вітчизняній та зарубіжній науці;

– виокремлено на підставі різних критеріїв класифікації фразеологізмів;

– визначено специфіку сучасної польської мовної картини світу щодо функціонування зоофразеологізмів;

– охарактеризовано особливості зоофразеологізмів у сучасній польській узагальнено суть дослідження.

– узагальнено суть дослідження.

Методи дослідження: у ході нашого дослідження було застосовано аналіз наукової літератури вітчизняних та зарубіжних учених з теми дослідження; порівняння, зіставлення здобутих фактів, узагальнення результатів дослідження; аналіз фразеологічних одиниць з аніمالістичним компонентом; узагальнення досліджених компонентів у фраземах щодо їх походження.

Наукова новизна та практична значущість одержаних результатів дослідження полягає в аналізі фразеологічних одиниць з аніمالістичним (тваринним) компонентом польської мови. Результати цього дослідження можуть бути використані у процесі вивчення польської мови як іноземної.

Сфера застосування роботи. Матеріали можуть бути використані у процесі вивчення польської мови як іноземної.

Ключові слова: ФРАЗЕОЛОГІЗМ, ЗООНІМ, КОННОТАЦІЯ, СЕМАНТИКА, СИМВОЛІКА

ABSTRACT

ЗМІСТ

ВСТУП.....	2
РОЗДІЛ 1. ФРАЗЕОЛОГІЯ ЯК КОМПОНЕНТ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ПОЛЬЩІ	
1.1. Національно-культурна специфіка фразеологізмів у польській мові.....	6
1.2. Символіка зоометафори у культурно-національній історії Польщі та України	1 2
РОЗДІЛ 2. ФРАЗЕОЛОГІЗМИ З ЕЛЕМЕНТАМИ ЗООНІМІВ В ПОЛЬСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ.....	
2.1. Конотативне значення фразеологізмів із зоонімами.....	16
2.2. Семантичні особливості фразеологізмів із назвами тварин.	20
2.3. Група фразем “Свійські та домашні тварини”	26
ВИСНОВКИ.....	36
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	40

ВСТУП

Актуальність дослідження. У слов'янському мовознавстві прослідковується підвищена увага до лексики та фразеології, натомість питання, як мовні утілення пов'язані із національними особливостями конкретних народів, становить одну з ключових проблем наукових досліджень про вплив культури на людину. Фразеологізми, відображаючи культуру та психологію українського та польського народів, найчастіше привертають увагу мовознавців. Дослідження, спрямовані на аналіз фразеологізмів, допомагають виявити, в чому полягає специфіка світогляду людей, які особливості мислення їм притаманні, та як це впливає на формування в людини уявлень про світ. Системний підхід вивчення зоонімічної лексики польської та української мов дозволяє краще розуміти і та співвідносити зооніми в соціальних нормах поведінки суспільства, їхніх цінностей. Вони фіксуються у мові, менталітеті, і, безперечно, відображаються у ній. Відомості про тварин поширюють кругозір людини та поглиблюють знання про саму людину.

Мова, особливо польська, становить складову культури певного народу, а тому її вивчають у тісному взаємозв'язку зі знаннями етнокультурології про побут, традиції та звичаї, наявні у суспільстві. Тому саме етнолінгвістика є на сьогодні одним із найактуальніших напрямів мовознавства. За допомогою етнолінгвістики можна якнайкраще ознайомитись із глибиною світосприйняття середньостатистичного носія мови, а відтак пізнати особливості його виняткового світобачення. Процес дослідження мови в аспекті етнолінгвістики дозволяє досліджувати мовні явища, починаючи від моменту їх появи і закінчуючи сучасним функціонуванням у мові, оскільки саме свідомість і мислення носія безпосередню впливає на появу цього явища.

Фразеологічні одиниці із назвами тварин досліджують, спираючись на матеріал різних мов. Серед польських мовознавців фразеологізми із назвами

тварин розглядаються у працях Я. Анусевича, Є. Бартмінського, Р. Гжегорчикової та ін. Серед українських лінгвістів даному питанню присвячено праці В. Бойка, В. Мельника, О. Селіванової, Л. Скрипника, В. Ужченка тощо.

Чимало польських та українських мовознавців присвятили свої праці дослідженню і порівнянню фразеологічних одиниць із зоокомпонентом. Фразеологічні одиниці з найменуванням представників тваринного світу були об'єктом розгляду таких польських мовознавців, як Я. Анусевич, С. Бомба, Р. Гжегорчикова, А. Кравчик-Тирпа, К. Мосьолек-Клосінська, А. Чапіга. Фразеологію із анімалістичним елементом досліджували такі українські мовознавці: В. Бойко, І. Голубовська, Г. Доброльож, Н. Зайченко, В. Мельник, Н. Поміркована, Б. Проценко, О. Селіванова, Л. Скрипник, В. Ужченко.

Фразеологізми із компонентом зоонімом було висвітлено крізь призму лінгвокультурологічного аспекту на основі різних споріднених мов слов'янської гілки. Зокрема праці Г. Неруша ґрунтуються на порівнянні фразеологізмів польської та чеської мов, а К. Ратушної та О. Коваль-Костинської – польської та болгарської мов. Заслуговують на увагу мовознавчі дослідження зарубіжних науковців, присвячених вивченню англійських зоонімів (Б. Ажнюк), французьких (А. Назарян), іспанських (О. Корман), турецьких (І. Покровська). Отже, на сьогодні існує значна кількість наукових праць присвячених цій тематиці, але питання ролі та значення зоофразеологізмів у сучасній польській мові і далі має багато не вивчених аспектів, що підкреслює важливість та актуальність дослідження.

Проаналізувавши матеріал, можна стверджувати, що значну увагу дослідженню особливостей перекладу фразеологізмів і перекладу приділяли Я. Баран, Р. Зорівчак, Г. Крайчинська, К. Мізін, В. Уженко.

М. Тагієв на позначення найближчого контексту вводить термін “фразеологічне оточення”. Польський мовознавець Я. Ліберек називає його “мінімальним контекстом”, а семантичні трансформації, що виникли

внаслідок зміни найближчого контексту фразеологізму, фразеологічні розширення, у своїй класифікації фразеологічних інновацій він виділяє як окремий самостійний пункт, поряд із фразеологічними модифікаціями (інноваціями, що виникли в результаті порушення усталеної структури фразеологізму: лексичної (кількості та якості компонентів) та граматичної (граматичних форм компонентів, синтаксичних зв'язків між ними), а також контекстуальними інноваціями. Окремим пунктом цей ідеотип семантичних трансформацій виступає й у класифікації фразеологічних інновацій С. Бомби. А. Пайдзінська та Г. Дзямська-Ленарт також розглядають його на рівні з контекстуальними інноваціями. Натомість, лексичне оточення, під впливом якого виникають контекстуальні фразеологічні інновації (у термінології польських мовознавців) або ж семантичні трансформації, що спричиняють актуалізацію прямого номінативного значення фразеологізму чи окремих його компонентів (у термінології українських мовознавців), Я. Ліберек називає відповідно “максимальним контекстом”. Елементи максимального контексту, що впливають на значення фразеологізму, але не входять з ним у безпосередній граматичний зв'язок, можуть міститися на різній відстані від ФО та мати різні розміри – від одного слова чи словосполучення до кількох речень. Доцільно зауважити, що в класифікації фразеологічних інновацій С. Бомби, яка стала чи не першою дослідницею в польському мовознавстві, про контекстуальні інновації взагалі не згадується. Можливо, це пов'язано з тим, що цей чи не найскладніший тип фразеологічних інновацій доцільно розглядати в рамках ґрунтовного дослідження конкретних текстів відповідного характеру, як це зробили А. Пайдзінська (на основі сучасної польської поезії).

Об'єкт дослідження – фразеологізми з компонентами назв тварин польської та української мов.

Предмет дослідження: історико-етимологічні передумови виникнення фразеологізмів із компонентом зоонімом, стереотипове бачення тварин у польській фразеології.

Мета дослідження: проаналізувати фразеологізми із назвами тварин у сучасній польській мовній картині світу

Для досягнення поставленої мети були сформульовані такі основні завдання:

- охарактеризувати стан дослідження зоофразеологізмів у сучасній вітчизняній та зарубіжній науці;
- на підставі різних критеріїв виокремити класифікації фразеологізмів;
- визначити специфіку сучасної польської мовної картини світу щодо функціонування зоофразеологізмів;
- охарактеризувати особливості зоофразеологізмів у сучасній польській .

Наукова новизна та практична значущість одержаних результатів дослідження полягає в аналізі фразеологічних одиниць з анімалістичним (тваринним) компонентом польської мови. Результати цього дослідження можуть бути використанні у процесі вивчення польської мови як іноземної.

Методи дослідження: аналіз наукової літератури вітчизняних та зарубіжних учених з теми дослідження; порівняння, зіставлення здобутих фактів, узагальнення результатів дослідження; аналіз фразеологічних одиниць з анімалістичним компонентом; узагальнення досліджених компонентів у фраземах щодо їх походження.

Структура магістерської роботи: Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел (загальна кількість – 50 позицій).

У вступі до магістерської роботи визначено актуальність дослідження, мета, методи дослідження, об'єкт та предмет дослідження, наукова новизна та практичне значення дослідження, структура роботи.

У першому розділі розглянуто теоретичні засади дослідження, а саме: вивчення фразеологізмів, як вітчизняними, так і зарубіжними дослідниками; специфіка відображення образу світу в польській та українській мовах;

сучасна етнолінгвістика та особливості етнолінгвістичного аналізу. Також описана методологія дослідження.

У другому розділі проаналізовано фразеологізми із назвами свійських та диких тварин у польській фразеології, визначено і охарактеризовано стереотипні риси поведінки та зовнішнього вигляду, які приписували даним тваринам носії польської та української мов.

У висновках узагальнено результати дослідження.

РОЗДІЛ 1. ФРАЗЕОЛОГІЯ ЯК КОМПОНЕНТ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ПОЛЬЩІ

1.1 Національно-культурна специфіка фразеологізмів у польській мові

Найціннішою скарбницею народу є лінгвістична спадщина фразеологізмів. В ній віддзеркалено світобачення, народна культура, вірування і традиції, історія та спадщина народу. Фразеологізм – це вислів, що завжди влучно й чітко відображає менталітет сучасної країни та віддзеркалює історичне минуле. У таких висловах шифрується досвід, адже мова вважається винятковим способом кодування.

Важливе значення для фразеологічних досліджень мають праці провідних вчених XIX і першої половини XX ст.: Ф. де Соссюра, О. Потебні, а також лінгвопсихологічні концепції В. фон Гумбольдта. Становлення фразеології пов'язують з ім'ям Шарля де Баллі, швейцарського лінгвіста, який є автором книг “Французька стилістика” та “Нарис зі стилістики”.

Фразеологічні одиниці є зашифрованими кодами, що складаються із системи концептів. Крилаті вислови дозволяють ніби зчитувати історію, послідовність розвитку культури, особливості етносу та нюанси менталітету. Знаходять тут місце і географічні назви, і історичні битви, походи, постаті. Більшість лінгвістів сьогодні визначає, прошарок фразеології певної мови виникає на національній основі [1,125].

Отже, національно-культурна специфіка включає компонент, що передає особливість лише певної країни.

У неусталених в мові виразах (прислів'ях, приказках, крилатих висловах та жартівливих говірках). У них віддзеркалюється глибока мудрість нації, передається набута культура, передається віра у правду, пошук істини; виражається підхід до роботи та науки; засуджується зло, лукавство та неправда. Неперевершені перлини народної мудрості – фразеологізми – становлять безцінну скарбницю кожного народу. У них лаконічно

відображено багатогранність традицій, вірувань та менталітет народу. Вони несуть нащадкам історично закладені цінності нації. У них передано різні сфери життя народу, його віковична історія, виняткова культура, взаємини між людьми, підхід до праці, релігія та вірування, а також моральні та загальноприйняті етичні цінності. Фразеологія торкається чималої кількості проблем, що пов'язана з різною варіативністю слів. Використання фразеологізмів неймовірно важливе у польській та українських мовах, бо влучно передає переносне значення, експресивність [2, 130]. Завдяки ним мова набуває рис емоційності, забарвленості та виразності. Усі відомі письменники з прадавніх часів для вираження емоційності, передачі експресивності, створення колориту своїх творів використовували у своїй творчості фразеологічні одиниці.

Об'єктом дослідження фразеології як розділу мовознавства є стійкі вислови, їх семантика, структура, походження, роль у мові, взаємозв'язок з іншими мовними одиницями, зокрема словом і реченням. Сукупність усталених зворотів у певній мові так само називають фразеологізмами. Винятковістю та безцінною скарбницею кожного народу, а також набутою з віками мудрістю є фразеологія, що містить культуру, етнос, звичаї, традиції, вірування, історію; багата матеріалом про ворогів і захисників народу [6, 18].

Отже, для історичного дослідження життя пращурів мовознавці, історики, етнографи та філософи звертаються до народної мудрості нації. Таким чином можемо зазначити, що фразеологізми характеризуються по своєму: деколи мають свою певну характеристику, спільні ознаки зі словами, словосполученнями і реченнями, а іноді абсолютно відрізняються. Спільні риси, що характеризують слова та фразеологізми:

- використовуються як вже готові наявні у мові одиниці, що несуть у собі певне значення;
- стала структура виразу;
- позначають одне певне поняття і створюють варіативні зв'язки зі словами;

– виконують абсолютно ту ж саму функцію, що і слова.

Зауважимо, що польські та українські фразеологізми тісно пов'язані історичним походженням. Проаналізувавши фразеологізми, можна стверджувати, що вони можуть бути запозичені із різних мов та культур. Загалом це вислови і поняття, що є загальнопоширені у світі. Широко використовуються у польській мові крилаті вислови античного походження, а саме старогрецькі, староримські, зафіксовані звороти у західноєвропейських мовах (німецькій, французькій, англійській, італійській).

Жива повсякденна народна мова є невичерпним джерелом фразеології окремого народу. Вона завжди влучно передає зміст думки у метафоричному значенні, що в подальшому усталюється, розширює та поповнює фразеологічні запаси мови. Люди спостерігають за іншими, їх життям, навколишнім світом, дійсністю, за природою та оточенням та характеризують усе це у відповідності до свого своїм бачення: ведмідь на вухо наступив, біжить як кіт з міхуром. У польській фразеології відображено абсолютно різні сфери життя людей, а також історія, культура, загальноприйняті етичні норми, прагнення, погляди, вірування і виробнича діяльність – споконвічна праця. Аналізуючи народну мудрість, можемо спостерігати передачу історичних подій, битв, походів, політичного становища, часи козацтва та панів, набіги татар, соціальної нерівності. Походження чималої кількості фразеологічних одиниць є нерозкритими і в певній мірі загадковими, непротими до зрозуміння. Людина, безперечно, знається на своїй справі. В народі люди говорять: “Собаче життя” – (“psie życie”) – життя, повне клопотів, труднощів, проблем. “Поцілуй пса в ніс” (“całuj psa w nos”) – таку пораду даємо тому, кому хочемо сказати: нічого не вийде, навіть не надійся, що я погоджуся [47]. Часом можемо зустрінути людей, що навпаки не вміють досконало виконувати свою роботу. “Псу на капелюх” або “псу на буду” (“psu na kapelusz” lub “psu na budę”) – робити щось безглузде, що не має шансів на кінцевий успіх. Якщо досліджувати глибше, то за кожним виразом стоїть своя унікальна історія, часом забута на

сьогодні. Проте зворот продовжує жити до сьогодні. Таку історію має зворот “перемивати кісточки”, або ж “перетирати кісточки”. Спостерігаємо два варіанти виразу, які означають обговорювати когось, засуджувати чи давати оцінку з точки свого зору. Історія цього виразу, як виявилось, пов’язана із традицією східних слов’ян. Вони через певну кількість років після смерті людини організовували обряд перепоховання. Предки таким чином ніби звільняли покійника від гріхів, очищували його, знімали вроки із душі.

Розуміючи поняття “перемивання кісточок” без переносного значення, згадували про покійного та часи його життя, оповідали окремі події, яскраво виражені у біографії. Таким чином аналізували життя померлого, його вчинки, людські якості. Візьмемо фразеологічну єдність “прикласти руку”, що означає брати участь у певній події. Історично вона походить від давнього процесу діловодства. Своїм автографом сьогодні ми затверджуємо ділові папери, підписуємо заяви та договори. Такі процеси відбувалися також в історичні часи, бо людям відома індивідуальність письма кожної особи [8]. Слід пам’ятати, що здатністю до письма у прадавні часи володіла тільки частина населення. Неписемні люди, що становили переважну більшість, замість автографа залишали відбиток власної руки або пальця. Вони спочатку усвідомлювали та знайомилися з фарбою, а потім ніби ставили печатку. Такий знак є неповторним, а, отже, успішно замінює індивідуальний автограф.

Усі фразеологічні, метафоричні вирази та фразеологізми мають свою цікаву історію. Адже вони виникли за певних обставин. Їхнє знання дає нам змогу зазирнути глибше у історію, культуру та традиції.

Отже, кожна галузь життя та сфера людської діяльності відображена у фразеології. В усталених зворотах виражаються явища розумового процесу (“ламати голову”, “сушити мозок”, “перебирати в пам’яті”), психічного стану (“відчувати себе на сьомому небі від щастя”, “сам не свій”, “опустити руки”, “ставати на диби”), стосунки між людьми (“посадити в калюжу”, “дати прочухана”, “носити камінь за пазухою”), характеризують стан людини та

почуття (“носом клювати”, “писати як курка лапою”, “зуб на зуб не попадає”), а також висловлюється оцінка процесів і людей (“ні риба ні м`ясо”, “на розум не багатий”, “впасти як сніг на голову”). Отже, найголовнішим джерелом фразеології є народна мова. Вона безцінна і невичерпна. Завжди містить образність, метафоричність і влучно характеризує процеси. Фразеологія кожного народу несе в собі, культуру, традиції, менталітет та історичні події. У фразеологічних одиницях відображено чимало процесів творення історії та зміни бачення світу, історичні постаті і дати. У буденному житті люди передавали свій емоційний стан, оцінку явищ та порівнювали процеси у метафоричному сенсі. Тож за фразеологічними змінами можна дослідити розвиток нації та її мови. Компоненти, що трапляються у фразеологічних одиницях, відображають світобачення і культурну свідомість народу. Це своєрідна спадщина, що передається із покоління в покоління. Дуже тісно фразеологія пов`язана з національно-культурними традиціями, що ясно простежуються у метафоричних висловах [10, 51].

У польській фразеології існує чіткий поділ тварин на парні та непарні. Популярною є тенденція співвідносити зоофразеологізми із образами чоловіків, жінок та дітей. Однак розрізнення статі прослідковується переважно у свійських тварин та іноді у диких. Фразеологія налічує також такі загальні групи тварин як *zwierzę*.

Найчастіше у польській фразеології із тварин зустрічається собака, кінь, вовк, риба, віл та свиня, що свідчить про те, що саме ці істоти є найбільш важливими для польського народу. Натомість такі тварини як лось, білка, бабак, хамелеон та верблюд зустрічаються дуже рідко. Отже, джерельну базу дослідження становлять фразеологізми із назвами тварин. Фразеологізми, присутні у різних мовах світу, оскільки вони є універсальними, а також вважаються найбільш вживаними у польській фразеології, були розподілені на чотири групи,

1.2. Символіка зоометафори у культурно-національній історії Польщі та України

Для зоофразеологізмів характерною є семантична структура. Вона символічно насичена компонентами-фаунонімами. Її можна спостерігати ще у найдавнішій творчості людей, згадках, записах і малюнках. Такі компоненти трапляються у міфології та фольклорі. Тварини асоціювалися з багатьма явищами і деякі вважалися священними створіннями, мудрими і пророчими істотами. Часом вони навіть виправдовували марновірство, вірування і забобони, адже були частиною релігії. У польській та українській мовах слон символізує граціозність рухів, але вважається великою, трохи незграбною твариною [7, 44]. Слон – символ сили, терпіння і мудрості. Проведемо паралель і побачимо, що у інших культурах слон, наділений виключно позитивними рисами, є уособленням співчуття, доброти і любові, а також проникливості, цнотливості і безсмертя. Отже, слон який для нашого менталітету є потужною і сильною твариною, у інших народів асоціюється із владою, ніжністю, розумом.

Пава у польській мові, так само як і в українській, є символом гордовитої людини, дещо егоїстичної. Величава пава має прекрасне різнокольорове пір'я, що надає птаху гордовитої зовнішності. Порівняємо із китайською культурою, де народ зовсім іншої віри та світосприйняття: пава – символ легкодоступної жінки із некоректною поведінкою, часом упертої та неслухняної людини.

Цікавими прикладами символів у польській та українській мовах можуть слугувати:

“Kocia muzyka” – дослівний переклад: котяча музика. Український аналог: “ведмідь на вухо наступив”. Значення: так кажуть про людину, яка не вміє співати [48] . Приклад вживання: “Słyszaleś kiedyś, jak w marcu hałasują koty? Te piski, wrzaski, ogłuszający jazgot – to właśnie kocia muzyka. Jeśli ktoś kiedyś nazwie tak Twoje próby muzyczne, naprawdę nie masz się z czego cieszyć!”

Можемо помітити, що за різними якостями характеризують людину в польській та українській мовах, дуже багато близьких за значенням зіставлень.

На основі зоологічних символів і метафоричного значення можуть утворюватися фразеологізми. Відповідно символічна семантика базується на семантичному змісті, який зумовлений відповідною ситуацією. Також варто зважати на те, що символічною є і сама ситуація, а фразеологічна одиниця є тільки репрезентацією, що несе певний зміст [48]. Маємо такі приклади репрезентацій:

“Kupować (kupić) kota w worku” – купувати (купити) kota в мішку

“Bawić się jak kot z myszą” – гратися наче кіт з мишкою

Серед таких виразів можна виділити виключно зоологічні, які дають характеристику людині, переносячи на неї риси тварини:

– “Tyle, co kot narłakał” – “наче кіт наплакав” – як у польській, так і в українській мовах, наче застереження від будь-якої неприємної звістки або події.

– “W nocy wszystkie koty są czarne (szare)” – “чорний кіт пробіг(прикмета та народне вірування)” – до нещастя або прикрої ситуації, що має статися ближчим часом.

Слов`яни, а саме українці і поляки, були переконані, що вовкулаки перевтілюються у собак чи кішок. Саме тому люди щиро вірили, якщо ці тварини трапляться на шляху – до нещастя, і продовжують притримуватися так званих народних забобонів. Часом названі тварини такі як чорна кішка або кіт, є зооморфними іпостасями чорта або нечистої сили чи злого духу.

Деякі одиниці з фаунонімів є національно-стійкими уособленнями якісно-кількісного значення. Так візьмемо такий вислів про kota. За зовнішнім видом вони надзвичайно маленькі, а тому виражають символ-еталон чогось непомітного, незначного і крихітного [48].

– “Dom bez kota to głupota” – “Дім без kota – дурість”, “Що то за життя без kota”.

- “Pierwsze koty za płoty” – “Перший млинець нанівець”.
- “Kot zawsze na cztery łapy spadnie” – “Кіт завжди на чотири лапи приземляється”.

Отже, слова-символи виражені зоонімами, виявляють системні відношення. Деякі із зоосимволів є вже усталеними, передані у спадок від пращурів чи залишені у художніх творах. Глибина таких культурно-національних фразеологічних виразів сягає корінням в історичне минуле польськогота українського народів.

Отже, визначимо ознаки символів:

1. Вони втілені ідеями людини і передають глибокі й давно закладені думки людини, менталітет і спосіб мислення.
2. Надзвичайно насичені інформацією, хоча здаються на перший погляд простими.
3. Дуже часто є багатозначними (навіть до протилежного значення).
4. Мають властивість частково підносити до високого ступеня узагальнення.

Система буденних життєвих символів згуртовує люд та єднає однією ідеєю. Максимально динамічною системою є символіка: вона огортає символічні малюнки на стінах та сягає сучасної реклами. Чимало символів є загальноприйнятими та універсальними [11, 238].

Символами можуть виступати кольори та їх відтінки. Забарвлення тварини в залежності від його кольору. Істоти різних, іноді протилежних кольорів, у фразеології можуть означати абсолютно протилежні поняття.

Наприклад, білий символізує чистоту, непорочність, винятково хороші якості, а чорний – є кольором туги, трагедії і часто символізує нещастя. В слов`янській культурі частіше за все чорний колір асоціюється з негативними речами. “Czarna owca” є метафоричним втіленням особливої людини, яка відрізняється у суспільстві не завжди хорошими якостями. Своєю поведінкою вона різниться від інших, часом псуючи репутацію оточуючих.

Червоний колір дуже помітний і яскравий. Існує вираз “Czerwony jak rak”, що означає почервоніти – про людину, яка раптом почервоніла за певних обставин. Ці обставини можуть бути різними: сором, страх або якісь власні причини.

Треба відзначити те, що значення фразеологічних одиниць часом не можна змістовно пояснити чи асоціювати із подією, явищем чи людиною, а також глибоким змістом.

Отже, символи зоометафори у кожної країни, народу, менталітету і вірування свої власні, особисті та неповторні. Вони влучно підкреслюють і репрезентують бачення світу певного народу і виявлення їхньої етнокультури. Польща та Україна – країни, території яких знаходяться максимально близько один біля одного, а значить клімат є подібним. Це свідчить про однаковий анімалістичний світ [25, 112] . Отже, фразеологічні одиниці польської мови не різняться від українських. Знаходимо у фразеологізмах ті ж ознаки, риси характеру, поведінку та манери, що уподібнювали людей до тварин відповідно до цих факторів.

РОЗДІЛ 2. ФРАЗЕОЛОГІЗМИ З ЕЛЕМЕНТАМИ ЗООНІМІВ В ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

2.1 Конотативне значення фразеологізмів із зоонімами

Культура має національне забарвлення тільки завдяки мові. Адже історія та традиції створюються разом із мовою.

У мовленні слово може вміщувати у собі два компоненти: денотативний і конотативний. Завдяки другому компонентові підсилюється образність висловлюваного, картинність та внутрішня жива форма слова. Адже цей компонент належить як до мови, так і до мовлення. Мова є психічним явищем і впливає на психіку народу, відтворюючи характер [21, 43].

Конотація – емоційне забарвлення слова. Вона вивчається та розглядається крізь призму національної психології та духовного життя нації. Кумулятивну функцію мови виконують конотації. Вони сприяють процесу створення певної соціальної і культурної компетенції. Формують зацікавленість знайомства зі скарбницею народу: культурою, традиціями, вихованням, власним баченням світу народом крізь призму менталітету.

Існує стилістична категорія – експресивна конотація, тобто вживання фразеологізмів у стилістичному забарвленні, а також вираження емоцій адресата до адресанта. Складна експресивна конотація виразно передається силою висловлюваного.

Слід зауважити, що експресивність може проявлятися на усіх рівнях мовної структури. Вона породжує деавтоматизацію висловлювання, привертає увагу до значення відтінку вираженої думки та емоційної оцінки сказаного.

Широко розуміючи термін, зауважимо, що конотація є власне конотативною інформацією, що паралельно йде із додатковою денотативною. Вона надає можливість мові виконувати експресивну функцію. У конотаціях мовних значень відбилися культурно-історичні події мовців, їх розвиток,

світогляд та емпіричний досвід, соціальні прошарки морально-етичні цінності. Саме конотація фразеологізмів, архаїзмів, діалектизмів, історизмів та фольклоризмів. Вона загалом виникає на асоціативних уявленнях, образному мисленні і певним чином замінює пряме об'єктивне значення. Мовні одиниці – не стиль, а тільки матеріал (канва) для створення власного колориту, діловитості, офіційності, ліричності чи іронічності.

У мовознавстві поняття конотації затвердилося у 17 столітті з логіки через граматику Пор-Рояля. Поняття почало вживатися для позначення властивостей, а не субстанцій. Якщо розглядати поняття загалом, можна зауважити та прослідити складну структуру. Наприклад, таке загальноживане слово “квітка” може реалізуватися і проявляти себе у багатьох різних видах та позиціях: суцвіття дерев, квіти трав, кущів, рослин на городі та в саду, домашніх, декоративних вазонах чи вазах. Деякі мовознавці-науковці сприймають слово, відштовхуючись від своїх чуттєвих емоцій, що стосуються кольору, відтінку, запаху форми, лінії чи фактури. Саме на цьому факторі сприймання у мовознавців виникають предметні значення обстрактно-загального і конкретного. Із них виходять поняття, уявні образи та асоціації. Конотація формується на асоціації поняття, явища чи предмета. Вона існує у живій мові, а також із неї поступово переходить у мову літературну, книжкову [19] . Таким чином, читаючи про квітку, у мисленні можуть виникати асоціації із уже прочитаними творами, поезією чи побаченими фільмами. Наприклад, усім нам відомий закоханий у себе Нарцис, волошки, що ростуть у полях, соняшники на українських полонинах, ромашки у садах бабусі. Можна згадувати дуже довго і асоціювати із безліччю пройденого матеріалу. Як зазначалося вище, конотації можна згрупувати за предметом експресії, які умовно можна поділити на:

- емоційні (що виражають щастя, радість, горе чи жах);
- оцінні позитивні та негативні (прекрасний, нікчемний чи добротний);
- якісні гарні й погані (нектар, мед, пійло бурда, амброзія);

–за кількістю великі і малі (величезний,здоровенний,мініатюрний мишенятко, чолов`яга).

Можна окремо поділити та класифікувати конотацію за колоритом: урочистим, піднесеним, книжним, офіційним, низьким, фольклорним, іронічним чи дружнім. В межах однієї мовної одиниці конотація не завершується, а поширюється у тексті. Вона залежна із іншими одиницями і створює ефекти відповідного підтексту.

У кожній мові світу можна зустріти фрагменти, що містять у своєму складі назви тварин. Представники тваринного світу надають цінний матеріал для аналізу з точки зору конотативних значень. Кожна тварина несе у собі матеріал для емоційної оцінки, а також метафоричне значення. Зооніми, як і фразеологічні одиниці, несуть у собі образність значення. Часом, вони формують нові мовні течії. Абсолютно не усі фразеологічні одиниці мають своє відповідне значення у кожній мові світу. Адже історія виникнення фразеології залежить від ментальності народу, його світогляду, релігії, етносу та вірування. В утворенні метафоричного значення вислову людський фактор відіграє неабияку роль. Переважна більшість фразеології пов`язана із людьми, тобто властивості переносяться на людей. Також сфери діяльності людини відображаються у фразеології [17, 117] . Найголовнішим фактором комунікації є адресат. Окрім цього, людина намагається наділяти людськими факторами та рисами зовнішні об`єкти, а навіть і неживі істоти та явища.

Зооніми у крилатих висловах зустрічаються досить часто, адже їм властивий багато матеріалу, що несе у собі конотативне значення. Кожний представник тваринного світу відбиває свої властивості у перенесеному значенні, а також емоційну інформацію, оцінку. Вона становить основу метафоричного переносу [19].

У переносному значенні назви тварин переходять на людей, де найточніше можна простежити стосунки народів із тваринами та їх відношення і взаємозв`язок. Різними можуть бути підстави для

метафоричного перенесення: схожість названого об'єкта із предметом, людиною чи твариною за зовнішнім виглядом, характером, діями, особливостями поведінки (хитрість, працьовитість, спритність, розум, боягузтво, сміливість, сила).

Загальнопоширеними символами у різних мовах можна вважати :

- лисиця – хитрість і підступність;
- птах – досвідченість, обережність і працьовитість;
- заєць – боягузтво;
- собака – відданість, любов до оточуючих, іноді хитрість;
- свиня – негативний відтінок бруду, невдячності невихованості та хамовитості;
- мавпа – максимально наближена до образу людини із проявами наслідування, хитрості і спритності, а також інколи злості;
- ведмідь – хоробрість, ризик та злість;
- бик – міць, здоров'я і сила;
- лев – мужність, могутність, безстрашність;
- ягня – покірність, скромність та наївність.

Загальновідомим є фактор значної ролі тварин у загальній картині світу. Зоо фразеологізми займають вагомий внесок у мовній картині світу.

Отже, у кожній культурі, етносі та релігії різне ставлення до тварин. Слід вважати навіть на те, що у деяких народів відсутні особливі види тварин, а у інших вони наявні. Одні традиційні вірування деколи суперечать іншим. Проте можна прослідкувати загальносвітову закономірність значення певного представника тваринного світу, у фразеологічних одиницях адже відіграє провідну роль у асоціативному значенні. Фразеологічні зооніми є маркерами загального образу світу [21, 286]. Проте свідомість кожної етнічної спільноти виняткова та індивідуальна. Кожен етнос містить знакову символіку, зі світосприйняттям образу тварини спільнотою.

У фразеології фіксуємо як дійсно існуючі риси, що відповідають реальній поведінці тварин, так і приписувані їм риси, на основі

стереотипного уявлення людей про тварин. До зооморфних властивостей тварин відносимо: нездатність трутнів збирати корм та їхню непристосованість до виконання будь-яких робіт. До незооморфних властивостей зараховуємо судження про те, що кінь – це вперта та лінива тварина. З'ясовано, що здебільшого семантика фразеологізмів із зоокомпонентами пов'язана зі способом життя тварин, яким його сприймають люди, меншою мірою – сюжетами байок, поганськими традиціями, кулінарною й мисливською практикою. Трапляються випадки, коли декодування фразеологізмів ускладнюється омонімією назв тварин.

2.2. Семантичні особливості фразеологізмів із назвами тварин

Дослідження національної специфіки семантичних особливостей фразеологічних сполук набуло великої популярності. Слід підкреслити, що значна увага приділяється взаємодії фразеологізмів з мовною картиною світу загалом, а також із народами та культурами. Переважна більшість дослідників надає перевагу обирати певну тематичну групу фразеологізмів. Вона має бути не тільки змістовно пов'язана між собою, а ще за певною логікою відокремлена від інших [24, 15]. Має бути відповідне тлумачення та обміркування, щоб охарактеризувати тип та національної особливості цієї групи.

Оскільки фразеологізми є вторинною номінацією, вони володіють неймовірною здатністю виражати емоції людини, її емоційне ставлення до навколишньої дійсності.

Фразеологічна одиниця, що вміщує у собі назву тварини чи її компонент, розкриває схожість і подібність між об'єктом тваринного світу і об'єктами людського світу почуттів та емоцій, а також рис поведінки, характеру та зовнішнього вигляду. Тварини є частиною реального світу, а тому виступають потужним вторинним фактором, що передає образний зміст загальної картини світу. Назви тварин, а також порівняння їх міжкультурного значення у багатьох народів світу стало актуальною темою дослідження.

Об'єктом вивчення є їх метафоричність та вторинне значення, емотивне переосмислення. Представники певної культури, релігії, етносу, називаючи предмет чи явище, передають таким чином елементи своєї культури, а, отже, дискретизують єдиний світ до своїх власних переконань.

Фразеологічні одиниці характеризують людину з різних аспектів життя, характеру, зовнішнього вигляду та виявів поведінки. Порівняння характеристик певних тварин до людини надає певної експресивності, чітко підкреслює вади, недоліки, проте так само влучно виділяє позитивні риси, створюючи яскравий ланцюжок асоціацій.

Домашні улюбленці передовсім дають людям позитивні емоції, призначені для комунікування. Так, коти – це загадкові тварини, люблять незалежність, полюють на птахів і гризунів. Вибір зооніма “kot” з усього різноманіття сучасних домашніх улюбленців зумовлений тим, що він є одним із найдавніших домашніх улюбленців, який живе поруч з людьми, позитивно впливає на їхнє здоров'я та психологічний стан, на відміну від собак, коти – домашні тварини в буквальному сенсі слова: “Jak kota w domu (chałupie) nie ma, myszy dowodzą”. У Słowniku języka polskiego «kot – zwierzę domowe o miękkiej sierści, długim ogonie, długich wąsach i łapach zakończonych pazurami» [50] .

Проаналізувавши значну кількість фразеологізмів, можна зробити висновок, що переважна більшість одиниць відображає певні недоліки людини, зокрема нелюбов до роботи, розумові здібності. Це свідчить про те, що люди переважно звертають увагу на недоліки. Негативне оцінювання людини у фразеології вказує на соціально усталені норми поведінки у соціумі та відхилення від них. Адже таке відхилення від загальноусталених правил етики у позитивний бік не викликає особливої бурі емоцій, а також не створюються метафоричні порівняння пов'язані із цим процесом. Бурхлива реакція до хороших, позитивних виявів поведінки, як показує практика, не звертають уваги тобто проводять провокації до створення фразеології такого забарвлення значно менше.

Отже, фразеологічних одиниць із позитивним підкресленням людської поведінки відповідно менша кількість. Мовознавці звернули увагу на те, що існують такі фразеологічні одиниці, які не дають ні позитивної оцінки, ані негативної. Їх досить мало, проте вони все ж таки існують. Такі фразеологізми, що не мають відповідної конотації створюють складність роботи для мовознавців-дослідників. Складнощі також додає той факт, що в межах однієї етнічної групи відношення до певних тварин (кішка, собака) може абсолютно різнитися або не завжди співпадати. У будь-якому разі присутній компонент оцінювання, зміст якого несе у собі фразеологізм .

На думку автора, феноменом є формування немотивованих властивостей реалій. Це пояснюється специфікою у сфері спілкування, яка є абсолютно відкритою для непередбачуваних емоцій і максимально вільною для від раціонального елемента.

Фразеологічні одиниці із зоологічним компонентом становлять велику кількість й активно виконують свою тематичну функцію. Загальна кількість лексем-зоонімів чимала, проте далеко не всі входять до складу фразеологічних одиниць. До структури фразеологічних зворотів входять тварини різних типів. Так, наприклад, у польській мові одним із найпопулярнішим і найчастіше вживаним є клас ссавців. Проаналізувавши чималу кількість фразеологізмів, впевнено можна ствердити, що найуживанішими представниками тварин у польській та українській фразеологізмах є пес (pies), кінь(koń), вовк(wilk), риба(ryba), віл(wół) та свиня (świnia) [35] . Ці тварини з давніх-давен мешкають поряд із людьми у слов`янській культурі. Адже свійські і домашні тварини дуже близькі для людини від прадавніх часів до сьогодення. Отож саме тому, що люди перебувають у тісному зв`язку щоденного побуту, порівнюють себе зі своїми домашніми улюбленцями, свійською худобою.

Зооніми у мові мають вигляд окремих лексем, а функціонуючи структурно із іншими виразами, створюють сполучення, які іменують фразеологізмами. Зооніми часто використовуються у термінології, переважно

у ботанічній, топонімічній, антропонімічній. Це свідчить про популярність та вживання груп назв у мові поділяють фразеологічні одиниці із зоонімічними компонентами.

Усі групи є активними та часто вживаються у мовленні. Аналіз використання зоонімічних назв показав, що найбільш уживанішими є назви домашніх, свійських тварин ніж диких, а тим паче екзотичних. Останні абсолютно не характерні для буденного життя польського та українського народів. Саме тому не є популярними та активно вживаними.

Для фразеологічних одиниць з анімалістичним компонентом властивим є явище синонімії. Характерною також є риса варіантності.

У порівнянні із варіантністю і синонімією, риси антонімії й полісемії використовуються значно рідше. Випадки омонімії взагалі не були виявлені.

Абсолютно усі зооніми мають співвідношення із чоловічими або жіночими образами. Часом вони виражають прототипи подружньої пари, у яких є чітке виокремлення самця і самиці. Відповідно самець є вираженням чоловічої статі, а самиця жіночої. Деколи у фразеологічних значеннях поміж переносним значенням подружньої пари може виступати дитина в образі тварини-дитичати [25, 112] . Тут вже самицю можна віднести до материнського прототипу, а савця до батьківського. Відштовхуючись від цих ролей і виникають семантичні значення та конотації. У виражених у фразеологічних одиницях пари-родини мають зазвичай самця-чоловіка, який трактується позитивно у мові , а самиця-мама мають дещо інше тлумачення. Це можна простежити на прикладі свійських та домашніх тварин: кінь та кобила (koń і kobyła), півень та курка (kogut і kwoka). Є припущення, що це може бути пов'язаним із патріархальним устроєм українського та польського суспільства. Метафоричним виразом із компонентом тварини можна точніше і влучніше передати думку, зміст та свої емоції. Особливої емоційності та експресивності фразеологічні одиниці надають лайкам, прокльонам та побажанням зла.

Мовний антропоцентризм відображений у фразеологічному матеріалі. У світовій ієрархії людині відведено центральне місце, навколо людини обертається увесь Всесвіт. Це стало зрозумілим, відштовхуючись від гіпероніма *zwierzę*. Проте Бог є провідним, потім людина і тварина. Людина відводить собі місце у центральному шарі: посередині між верхнім, Божественним пластом, та нижчим – тваринним світом.

Отже, виокремимо ще одне твердження, чому негативно забарвлених характеристик більше і вони переважають. Наділення тварин негативними характеристиками певною мірою дає людині можливість піднятися над примітивним тваринним світом.

Більшість згадуваних тварин у давній фразеології відіграла для слов'ян роль тотемів. Вони потужно закріпилися у крилатих висловах. Після аналізу матеріалу, можна стверджувати, що позитивна чи негативна характеристика тварини складається під впливом певних факторів. Основним вважається вплив міфологічного уявлення та фольклористики народу. Якщо ж тварина в уявленні народу пов'язана із потойбічним світом чи нечистими силами, характеризує себе поривами злості, вона обов'язково асоціюватиме себе негативно і матиме відповідні конотації. Такими тваринами у польській та українській картині відображення світу є вовки, змії, ворони та орли. Їм властиві диявольські символічні значення [23] . Деякі тварини тісно пов'язані із Богом і відповідно мають позитивне асоціативне значення – корова, голуб, ягня. Трапляється і так, що деколи одна тварина може перебувати у взаємодії із Богом, а у іншому фразеологічному виразі – із дияволом. Наприклад образ коня має як позитивні, так і негативні ототожнення. За народними віруваннями, негативними у фразеології є конотації тварин, що перебувають нижче всього, тобто ближче до низу, пекла (*kret, zmija*), а найпозитивнішими виступають ті, що наближені до Бога, верху, неба, раю (*jaskółka, gołąb*) [31] . Провідну роль відіграє також колір забарвлення та окрас тварин. Білі птахи відповідають поняттю щастя, добра,

успіху та вдачі (łabędź, gołąb, biała kokosz). Чорні птахи та звірі пророкують біду, нещастя та невдачу (kruk, wrona, czarna kokosz).

На формування мовного образу тварини безпосередньо впливають спостереження людини. Риси, що пов'язані з твариною, метафорично переходять на людей. Цей процес вказує на важливість тварин у житті людини. У межах слов'янської традиції свійські і домашні улюбленці найпопулярніші, а екзотичні тварини передають тільки стереотипні явища. Адже для слов'ян екзотика дуже далека і про неї відомо тільки за переказами.

Досить рідко у фразеології можна спостерігати явище протиставлення. Антонімічно контрастні риси особливою семантикою наповнюють фразеологічну одиницю [20, 68] . Прикладом може слугувати соловейко, який за семантичним значенням є протилежний чижевві, горобцеві і вороніві, бо винятково мелодійно співає. Протиставляються образи слона, який метафорично є величезним, і мухи, що за розміром крихітна; зайця і кобили; зайця і лева (несміливий – відважний).

Антропоморфний характер несуть у собі фразеологізми. Це означає, що вони використовуються для зображення психоемоційних та фізіологічних станів людини, а також висловлюють інтенсивність, міру, кількість і просторово-часові показники. Часом дають таку характеристику:

- достаток, багатство (wół, krowa , koza, bóbr, owca, kura);
- убогість, зубожіння (pies, wilk, mysz, ptak; „важке життя” pies, wilk, zwierzę, niedźwiedź);
- інтелектуальні здібності („розум” kruk, ptak, „нерозумність” kot, koń, wół, krowa, kozioł, koza, cap, osioł, świnia, baran, zając, ptak, kura, indyczka, gęś, cietrzew, gawron, wrona);
- риси характеру (веселий – ryba, сумний – słowik, злий –wilk, pies, świerczek, zwierzę, byk, wół, tur, jeź, wydra, lwica, żmija, jaszczurka, ледачий – koń, szkara, роботящий, працьовитий – koń, wół, mrówka, доброта – bóbr);
- зовнішній вигляд (худорлявий – kobyła, szkara, szcur, wydra, śledź, гарний – łabędź, негарний – szkara, kobyła, wydra, mała, сильний,

кремезний– wół, byk, koń, niedźwiedź, lew, tygrys, słoń, smok, sokół, orzeł, великий за розміром – wół, byk, koń, niedźwiedź, słoń, delfin, маленький, нікчемний – mysz, mucha, kot, komar).

Що стосується звуків, які видають тварини, то людина у більшій мірі негативно їх сприймає (квакання жаби) [26]. Незважаючи на негативне сприйняття звуків тварин, пташки викликають захоплення. Адже їх цвірінкання звучить як пісня. Проте не завжди. Каркання ворони чи сороки не є приємним і викликає жахливі емоції, бо пророкує неприємні відчуття. Можна зробити висновок, що фразеологізми-зоонімі надають фразеологізмам яскравого значення, вони емоційно забарвлюють та насичують зміст. Фразеологія викликає широкий ряд асоціацій, бо метафора відіграє провідну роль у створенні сталих виразів. Фразеологізми із зоонімічними назвами характеризуються подвійним смисловим значенням. Також необхідно підкреслити подібність польської фразеології із фразеологією української мови.

2.3. Група фразем “Свійські та домашні тварини”

Люди співіснують із тваринним світом і природою. Вони приручають тварин для власного задоволення, безпеки та годування сім'ї. Досить часто і продуктивно люди переносять риси, образи домашніх тварин на людей. Назви домашніх та свійських тварин у фразеології виявилися найбільш рухливими тематичними пластами. Узагальнені переносні значення, символи та образи тварин набули активного вживання для способу передачі алегорії на людину.

Мовний образ тварин у польських фразеологізмах присвячено дослідженню семантики польських фразеологізмів із зоонімами та розкриттю внутрішньої форми значної кількості цих фразеологічних одиниць. Встановлюється роль зооніма в семантичній структурі фразеологізму. Зоонім характеризується як конструктивний елемент мовної картини світу [20, 67]. Розглядаються мовні образи усіх зафіксованих у фразеології тварин. Нижче представлено деякі найрепрезентативніші із них.

Так, кіт має розмаїтий образ у культурі та міфології польського народу. У народній уяві слов'ян він наділений подвійною символікою й різноманітними демонічними функціями, а через це має і негативні конотації, пор. “Kot drogę przeszedł” – “комусь нещастить”. Поширеною була також традиція виганяти диявола з kota. Для цього хвіст kota затискали в розщипленій колодці (“brać koty w leszczoty”; “skrzywił się jak kot”, “gdy mu ogon wkleszcza”) [26, 133] . Цікавою є також польська традиція, згідно з якою при народженні маленького звірятка належало три рази сплюнути і примовити при цьому: “na kota suchoty”, “na psa uroki”.

Кіт – надзвичайно близька тварина для українського та польського народів. Протягом століть живе поряд, навіть у домівках людей. Образ kota детально розглядається у мовознавстві обох країн. Аналіз мовознавчих досліджень дає змогу більш детально дослідити значення фразеологів із зоокомпонентом.

Кіт ототожнюється із винятковою спритністю (пол. “Kot zawsze pada na cztery łapy”; “rzuć, jak chcesz kota, a on zawsze na nogi padnie”) та фальшивістю, нещирістю поведінки й намірів (“kocie złoto, kocie srebro” фальшиве золото, срібло, його відсутність, “fałszywy jak kot”; “żyć na kocią łapę” – “жити у громадянському шлюбі”). Кіт також асоціюється із тишею, обережністю, пол. “Siedzieć jak kotka na murku”; “kotka język zjadła?; “iść kocią łapką”.

Християнська віра вплинула на європейців і вони розглядають образ кішки через релігійну призму. За повір'ям кішка створена Богом, але одночасно існує вірування, що вона породжена дияволом. Обидва твердження мають право на існування тому що поведінка тварини непередбачувана [38, 400] .

Безперечно, кіт спритний. Він може бути тактовним, мудрим і лагідним, але уособлює темні сили, злі наміри, фальшивість, дикість і жорстокість. Тобто спритність проявляється в залежності від ситуації. “Kot zawsze pada na cztery łapy”; “rzuć, jak chcesz kota, a on zawsze na nogi padnie”.

Тиша і спокій властива котам – “siedzieć jak kotka na murku”; “kotka język zjadła; iść kocią łapką”.

У деяких регіонах Польщі, особливо у місті Люблін та його околицях чорну кішку називають “diabłem”. Існує народна прикмета, що кіт такого кольору приносить невдачу. Окрім того, зовнішній вигляд тварини чорного окрасу нагадує постать диявола. Розглядаючи фразеологізми про “чорних котів”, візьмемо вирази “w nosy wszystkie koty czarne”, “każdy kot w nosy czarny”, “w nosy wszystkie koty szare/bure”. Чимала кількість традиційних вірувань уособлює у постаті kota диявола. Існують і ритуали, коли із душі kota виганяють злий дух: хвіст тварини затискають у розщепленій колодці. Із цього ритуалу походить польське прислів'я “brać koty w leszczoty”, а також порівняння “skrzywił się jak kot, gdy mu ogon wkleszcza” [39, 128].

У давнину котів розводили для боротьби з гризунами. Деякі коти, за повір'ями, лікували різноманітні захворювання. Сьогодні у сільській місцевості котів розводять для затишку і комунікації: “kocia matka”, “koci ojciec”. Кіт – домашня тварина, бо його тримають удома. Його поведінка, особливо незалежність та хижачтво вказують, що все-таки це дика тварина, обмежуючи свої стосунки з людиною до мінімуму. У сучасній польській мові є фразеологічні одиниці, які мають негативні асоціації в історичній та культурній площині: “kupować kota w worku” (“купувати kota в мішку”) – це не лише польський фразеологізм, він зустрічається у багатьох європейських мовах. Кіт, його зовнішні риси та характер дуже часто використовуються для опису людини. Важливо наголосити, що хоча у фразеології кіт має досить негативні конотації, “kocie określenia”, спрямовані на людину, є переважно позитивними. Ми часто називаємо когось із близьких нам за допомогою демінутивів: “kotku”, “koteczku”, “kotusiu”, “kociaku”. Ми можемо порівняти поведінку людини з поведінкою kota: хтось може видавати звуки, схожі на нявкання, муркотіння або хропіння. Можна сказати, що хтось “łasi się” або “drapie jak kot” [39, 127] . Спритність kota також оцінена в мові: “ktoś jest zwinny jak kot albo ma kocie” (“zalotne, uwodzicielskie”) ruchy”. Окремі

частини людського тіла можна назвати частинами тіла kota або порівнювати їх: ми говоримо “o kocich oczach”, “kocich pazurkach czy łapkach” (“jako dłoniach”). Жінку можна назвати “kocią”, а це означає, що вона чутлива, приваблива, загадкова, але також підступна. Неможливо чітко визначити, чи оцінюється кіт позитивно чи негативно. Репрезентовано фразеологічні одиниці, у яких кіт має негативне значення, але переважна більшість фразеологізмів має позитивні конотації, пов’язані з людиною. Мовний образ kota схожий на його сприйняття людиною як тварини, не в мовному, а в реальному сенсі. Ставлення людини до котів неоднозначне: звичайно, це домашня тварина, однак, не можна сказати з повною переконаністю, що кіт – лише “добра” тварина [26, 138] . Коти не дуже довірливі та вірні, вони горді і “chodzą własnymi drogami” не тільки в мові, але і в житті. Кота сприймають позитивно не лише через приємні риси цієї тварини. На це впливають і культурні фактори: приручення kota в польській культурі не лише фізичного, але й мовного: з дитинства ми маємо справу з котом як героєм казок (“Кіт у чоботях” Шарля Перро), віршами (“Kotek” Юліана Тувіма чи “Chory kotek” Станіслава Яховича) або пісні (“Ааа, kotki dwa” або “Wlazł kotek na płotek”). На негативне сприйняття kota впливають позамовні чинники: пророцтво, гріх, чаклунство, нещастя, темрява, смерть, жорстокість, хитрощі, зрада, егоїзм, лестощі, гордощі, меланхолія, лінь.

За іншою традицією, kota першого впускають у нову домівку. Господарі вірять, що він благословить житло на світле майбутнє. При народження худоби, поповненні у родині поляки кажуть: “Na kota suchoty, na psa урокі”. Українці мають подібне повір`я і щоб оминути зурочення і негативну енергетику кажуть: “Гикота, гикота, зійди на kota, а з kota на (ім'я), щоб минало всякого”.

Кіт – це тварина, яка постійно нявкає: “ktoś miauczy jak kot”. У носіїв польської та української мов котячий голос, вереск, часом викликає не надто приємні емоції. Звідси поява в польській мові фразеологізму “kocia muzyka”, який стосується людини, незадоволеної чимось, та яка має за мету комусь

надокучити та розізлити. З цим фразеологізмом можна також пов'язати вислів “koci wrzask”, що означає пронизливий крик, сильний голос від болю.

Кіт – дуже спритна тварина. На це вказують наступні фразеологічні одиниці: “ktoś spada na cztery łapy jak kot”, “kot spada na cztery łapy”, що говорить про людину, яка завжди знайде вихід із ситуації. На позначення спритності та моторності використовується також фразеологізм “koty w prawie”.

Очевидним є зв'язок кота з мишею: “Grać się z kim jak kot z myszką; kotowi żart, a myszce śmierć”. Тварина швидка і спритна, а тому властивим для неї є біг “biega jak kot zagorzały”; “biega jak kot w marcu”; “biegać/latać (za kim) jak kot z ręcherzem”.

Здавна відомо про недружні стосунки кота із мишею. Відносини між цими тваринами сприяли появі цілого ряду фразеологізмів: “nie igraj, myszko, z kotką, kotowi żart, a myszce śmierć, czatuje jak kot na mysz” [22, 287] . Дані вирази говорять про те, що для слабкої істоти небезпечно мати справу із сильнішою істотою.

Привертають увагу гострі кігті. Вони зупиняють розваги тварин, а також полюванню “kocie pazurki”; “kotkowe swawole sprowadzają bole”. Окрім прикмет, що стосуються чорного кота, існують інші, більш лояльні, але зі своїм конотативним значенням “popędzić/pogonić komuś kota”; “pogoda, że kota z domu by nie wypędził”; “wygnać/wypędzić (ciężko/żal) kota”.

У фразеології простежується зв'язок кота з мишею (“igrać się z kim jak kot z myszką”; “kotowi żart, a myszce śmierć”), він також позначає швидкий, інтенсивний біг (“biega jak kot zagorzały”; “biega jak kot w marcu”; “biegać/latać (za kim) jak kot z ręcherzem”). В основі останнього порівняння лежить сценарій знущань дітей над котом, також “chodzi jak kot w łupinach”, яке вживається для характеристики нестійкої ходи людини. Відзначає фразеологія й гострі котячі кігті (“kocie pazurki”; “kotkowe swawole sprowadzają bole”) та очі, що світяться в ночі (“mieć kocie oczy”; “oczy się komu świecą jak u kota”) [15, 130] . Кіт асоціюється із ледарюванням,

байдикуванням: “kot w rękawicach myszy nie złapie/nie złowi”, “kot śpiący myszy nie wychwyta”.

Традиційне отожднення кота зі злими силами призвело до формування низки прикмет, як приклад звичай виганяти котів і собак із хати під час грози: “popędzić/pogonić komu kota”; “pogoda, że psa (z budy/z domu) by nie wypędził”; “wygnać/wypędzić (ciężko/żal) psa”; “pogoda jest tu ciągle pod burym pieskiem”.

У фразеологічних одиницях підкреслено, що собака є звіром, а отже, вкусить у будь-який момент, навіть за відсутності приводу: “nie zawsze człowiek winien, jak pies ukąsi”. Однак вірогідність того, що собака вкусить більша, якщо собаку навмисно розлютити, тому у низці фразеологічних одиниць простежується порада не робити так: “nie ciągnij psa za ogon, bo ukąsi”, “gdy pies śpi na śmieciu”, “nie następuj mu na ogon”, “by cię nie ukąsił”. Через це фразеологізм “psa nie drażnij” є своєрідним застереженням “не дражнити собаку, аби не накликати біду” [30, 225] .

Пес у структурі фразеологізмів також є об'єктом лінгвістичного розгляду. Його ототожнюють із вірністю як у польській, так і в українських мовах “wierny jak pies”. Собака – товариш людини у першу чергу, проте “буває кусливим від життя”. Як у давні часи, так і зараз пес охороняє людину. “Pies podwórzowy/łańcuchowy” – пес, якого тримають на ланцюзі, а також існує поняття “pies pokojowy” – домашній улюбленець, тобто живе із людиною у помешканні. “Małe pieski gorsze od dużych”, “jak psy pokojowe zaszczekają, to się i brytany zrywają” оцінюють надокучливість собак маленьких розмірів поляки. Часом дивуються: “Domowe sobaki dopiero się kąsały, a zaraz się liżą”.

Собаці приписують цілий ряд поганих рис. Саме тому ця тварина вважається злою. Отже, собаку характеризують такі риси: – надмірна приязнь до людини: “psie przywiązanie”, “psia wierność” у значенні, що хтось є дуже відданим та вірним. Натомість фразеологізмами “leżeć u nóg jak pies”, “chodzi za kim jak pies” символічно позначено людину, яка ходить слідом за кимось, є

дуже слухняною, покірною, зробить все, що їй скажуть. Коли ж людина поводить ся улесливо, намагаючись всім догодити, про неї кажуть “służyć przed kim” або “komu na dwóch łapkach jak piesek”, “dożarty jak pies”; фальшивість: “fałszywy jak pies”, “cygani jak pies”, “łgać jak pies” у значенні, що хтось безсоромно бреше. Якщо при цьому людина ще й обмовляє когось, прагнучи підставити, про неї кажуть “szczeka jak pies”, “wieszać psy na kimś”; агресивність: коли когось сприймають як жорстоку та сувору людину, яка не знає, що таке співчуття, це відображається у фразеологізмі “uważać kogoś za psa”, “a pieski charakter” – це характер, який є напрочуд запеклим та лютим.

Дуже часто домашні собаки протиставляються вуличним, дворовим, мисливським. Пуделі традиційно ніжні, домашні, близькі людині, антонімічними є до мисливських, які вважаються злими, потужними, серйозними, деколи агресивними і небезпечними “na kundlu deptaj”, “z brytany nie graj, nie trzeba, kundlu”, “tak się bardzo srożyć”, “zdjąć z kundla obraz, a na charta włożyć”, “skomli kundel, póki btytan na niego nie zaszczeka”, “więcej dogryzie psiarnia kundlów niż jeden brytan”, “zawsze to znać, co kundel, a co wyżeł” [42] .

Винятковим нюхом славляться собаки. Недаремно мисливці за допомогою псячої чуйки знаходять сліди, полюючи на тварин “pies kaczkę chwycił, a ran zjadł”. Людську спритність і добре розвинуту інтуїцію називають “psi węch”. Хороший нюх має людина, яка когось у чомусь підозрює, щось шукає і не даремно “węszyć jak pies” або “chodzi jak pies po jatkach”.

Кіт і собака виступають певним еталоном визначення розміру, кількості чогось, “tyle, co kot/pies napłakał” – “дуже мало, трошки”, “zjadłaby go kotka przez nos” – “дуже худий”; “na psa długie, a na człeka krótkie”; “tyle tego jak we psie kielbas” – “майже нічого”. Кіт і собака асоціюються зі сварками: пол. “żyją jak pies z kotem”; “ciągnąć kota (z kim)”; “koty drzeć (z kim, między sobą)” [48] . Сварливих людей можуть позначити як двох собак,

пол. “gryźć się jak dwa psy, jak psy o kość – “жити у незгоді”; “dwa psy w kuchni się nie zgodzą”.

Символічно собака має риси щирої відданості і люб'язності. Вона вірно віддає свою любов господареві. Відрізняється мудрістю, надійністю і невідкупністю “pies najprzychylniejsze człowiekowi zwierze”, “pies liże tego”, “kogo rad widzi (komu się raduje)”. На жаль, деколи люди виявляються навіть грубішими від тварин. Розглядаючи вираз “psie przywiązanie, psia wierność”, можна стверджувати, що відданість пса безумовно щира та сліпа. Під значенням “сліпа” розуміємо “безкорисне любов пса до господаря”. Трапляється так, що люди грубо поводяться із собаками, проте тварини не перестають їх любити “był swemu psu i nogę uciął”, “przecie on za tobą pójdzie”, “leżeć u nóg jak pies”. “Służyć przed kim або komu na dwóch łapkach jak piesek” не містить позитивного значення. Адже слугувати комусь песиком – улесливо догоджати [30, 226] . “Baba mu psi” – зраджує; “wierny pies ugryzie rana”; “pies się łasi, a kasa” – про ненадійну людину. Отож разом із відданістю пес втілює риси лестошів і зрадництва. Свійські тварини годують людину. Семантичне значення польських та українських фразеологізмів надзвичайно подібне. Ця ситуація зумовлена частиною спільної історії, географічним положенням та способом життя.

Спільні конотації має образ коня в польській та українській фразеології. Образ свійської тварини використовується для характеристики людини, яка багато і важко працює: “pracować (harować, tyrać, orać, zasuwać) jak koń (szkara)” – гарувати (працювати, пахати) як кінь [у кираті]; “chodźć jak [koń] w kieracie”; “koń dyszłowy (pociągłowy)” – кінь гарцований.

Цікавими є приклади, що наводить у своєму дослідженні, Ю. Кшижановський: коневі зав'язували хвіст, щоб зберегти цінне волосся тварин від болота. А оскільки хвіст у коня був довгий, то це не викликало великих труднощів . “Znać się jak łyse konie” (буквальний переклад: “знати один одного, як лисі коні”) означає дуже добре один одного знати “не один пуд солі разом з'їли”).

Образи коня і кобили походять із міфів. Кінь завжди був атрибутом родючості і смерті. В першу чергу голод і прожерливість прослідковується у образі коня: “móc zjeść konia z kopytami” означає бути надзвичайно голодним. Кінь має вигляд потужної, великої, енергійної тварини. Він швидко рухається “leci jak koń wyuzdany”. Своєю силою слугує людям, допомагає вести господарство, орати землю. Важкою працею викликає у людей порівняння “naharować się/naorać się jak koń”. У зв'язку із цим його асоціюють зі здоров'ям “zdrów jak koń”. Величава повільна хода відрізняє тварину від інших, передає риси пихатості “chodzi jak kolasowy koń”; “jakby go na złotego konia wsadził”.

Люди цінують те, що робить конь, а також поважають саму тварину. Пошану вони виражають такими пареміями: “konia tanio nie ceń”, “króla o mało nie proś”, “nie ten konia dogodnie używa”, “co tanio, ale ten”, “co drogo płaci”, “baba tyle kosztuje, co pięknny koń” [43, 98] .

Оскільки коня високо поважають і цінують, не прийнято його позичати: “do konia, którego pożeczają, do pana, którym służy radzą, do wioski w złym samsiedzctwie” – “nie masz się do czego cisnąć”, “konia na pole nie pożyczaj”, “na bóg biorąc, drugim nie dawaj, konia nie pożyczaj, a niewieście nie wierz, daj komu konia, a sam siedź doma”. Існували різні відмовки аби не ділитися конями: “dobry koń jest zawsze chory”, деякі з них усталилися і функціонують самотійно: “nie mój koń, nie mój wóz, nie będę cię na nim wiozł”.

Коза і козел не є високоінтелектуальними тваринами. Їх образи у мовній картині світу майже однакові. Вони асоціюються із нечистою силою: “Patrzy jak kozioł na wodę”. “Дивитися як козел (баран) на нові ворота” – безпричинно дивитися на щось або когось. Семантичне значення виразу абсолютно зрозуміле. З історичної точки зору фразеологізм дуже давній. Має таке походження: коли господарі виганяли худобу пастися зранку і заганяли ввечері, вона зупинялася перед ворітьми і розглядала їх. “Mieć kozła na czole” – образитися, насупитися, виражати незадоволення.

Символом плодючості є кролики “mnożyć się, rozmnażać się jak króliki”. Слід звернути увагу, що навіть і тепер кролик вважається вразливим і має слабкий імунітет. Його важко утримувати у зв'язку із чутливістю до хвороб “gdy chowo króliki i gołymbie, to się gonie pytać, jak się mo, ale czy jeszcze żyje”. Існують види кроликів, які від природи мають червоні очі. Людина підкреслила цю деталь, звідси і пішло “oczy jak u królika” тобто “червоні”.

Кролик є швидкою твариною, який завжди біжить від небезпеки. Він є об'єктом полювання і зазвичай запуганий, рятуючись втечею “unyka się jako zając przed ogary”. Завжди сполоханий і обачний “tchórzliwy jak zając”.

Гуска у польській мові усталилася образом бідної на почуття, скупкої, нещасної жінки “głupia gęś”; “drobnomieszczańska, prowincjonalna gęś; naiwna, parafialna, pospolita gąska”. Вона є наївною і довіряє кожному “co papuga wyszczebiose, temu gąska uwierzy”. Неохайна зовнішність жінки може викликати порівняння із обскубаною птахою “chodzi jak gęś poskubana”. Недбалою може бути господиня, якій немає жодної різниці щодо власного господарства “radzić się/gospodarować jak szara gąska”. Деколи пташку наділяють хитрими рисами, вона може бути образом спритної людини “wypędzisz gęś jedną dziurą, to powróci drugą; ona nie z tych gęsi, co dziobem drzwi otwierają”.

Отже, фразеологічні одиниці з зоокомпонентами (кіт, собака, кінь, кролик, коза) є розповсюдженими у польській та українській мовах та вживаються з однаковим значенням [13, 339] .

ВИСНОВКИ

У висновках можемо сказати, що фразеологія відображає культуру народу, притаманне йому бачення навколишнього світу, а також багатовіковий досвід спостереження людей за поведінкою, рисами характеру та зовнішнім виглядом тварин. Це пов'язано із тим, що людина завжди вважала себе невід'ємною частиною природи. Був проведений порівняльний аналіз фразеологічних одиниць з компонентом тварин у польській та українській мовах, розглянуто їх семантичне і конотативне значення, а також особливості вживання. Досліджено чимало джерел про походження метафоричного значення фразеологічних одиниць.

Аналізуючи та порівнюючи фразеологічні одиниці з анімалістичним компонентом польської та української мов було проведено на основі робіт та праць відомих мовознавців. По-перше, охарактеризовано стан дослідження зоофразеологізмів у сучасній вітчизняній та зарубіжній науці. Виявлено, що група фразеологізмів із найменуванням тварин викликає найбільше інтересу серед фразеологічних груп слов'янських мов. Саме тому багато вітчизняних та зарубіжних дослідників, зокрема польських, розглядали у своїх працях фразеологізми із назвами тварин. Не дивлячись на значну кількість досліджень, присвячених фразеологізмам, які мають у своєму складі назви тварин, проблематика особливостей функціонування даної групи фразеологізмів є розв'язаною не повною мірою. Фразеологізмам із назвами тварин притаманна розгалуженість термінології: дослідники по-різному визначають цю групу фразеологізмів, тому немає єдиного загальноприйнятого визначення. По-друге, розглянуто та порівняно основні класифікації фразеологізмів. Класифікація трактується як всесвітньовідома і в польському мовознавстві та передбачає наявність таких різновидів фразеологізмів як фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності, фразеологічні сполучення.

Для успішного досягнення мети дослідження були дотримані усі вимоги. Перш за все, фразеологія була детально розглянута як розділ науки про мову. Порівнюючи праці багатьох відомих мовознавців наука досліджувалася впродовж тривалого періоду часу. Їх роботи мають розбіжності, оскільки кожен науковець висуває свої твердження. Визначено національно-культурну специфіку фразеологізмів в польській та українській мовах, адже кожна країна, кожний народ має власні специфічні символи. Конотативне значення будь-якого предмета чи тварини, як показало дослідження, може абсолютно різнитися між народами. На це впливають такі фактори: менталітет, культура, історичні особливості, релігія та етнос. Бачення навколишнього світу відрізняється. Народ кожної країни має власну призму бачення світу.

Класифікація фразеологічних одиниць із аніمالістичним компонентом на певні групи. За проведеним аналізом фразеологізмів, вони поділені за територією проживання, зовнішнім виглядом та класами. Оскільки людина контактує із живим навколишнім світом з давніх часів, вона близька із тими тваринами, які мешкають спільно на певній території. Незважаючи на близькість територій, частини спільної історії та походження, слов'янські народи все ж таки мають розбіжності у трактуванні конотативних значень тваринного світу. Їх головні риси яскраво впадають у очі і підкреслені у метафоричних єдностях. Емоційна оцінка, вираження емоцій відбувається по-особливому відповідно до країни походження. Народи порівнюють загальні риси тварин максимально подібно, але вносять власні деталі. Вони зазвичай специфічні, власні та унікальні. З'ясовано поняття мовної картини світу та конотації. Було визначено, що мова є і залишається не тільки способом комунікації, а й інструментом передачі інформації. Вона містить у собі фразеологічні одиниці, які є достатньо складним явищем. Адже у них закладені не тільки порівняльні компоненти, а й історично-сформовані відомості про специфіку розвитку народу. За фразеологічними одиницями можна вивчати і досліджувати історію, бо деякі із них містять історичні

події, битви, походи, постаті; показують соціальні шари населення, відтворюють ставлення панів до челяді, ставлення селян до праці.

Досліджено конотативне значення фразеологізмів із зоонімами. Людина порівнює поведінку, зовнішній вигляд тварин, їх яскраві риси (що відрізняють від інших) із собою. У щоденному житті контакт із тваринами постійний, особливо з домашніми та свійськими тваринами. Слід звернути увагу також на те, що професійна лексика рибаків, мисливців, ветлікарів теж містить зооніми. Вони не обов'язково стосуються зовнішнього вигляду тварини, а середі перебування (водоймище, ліс, поля чи джунгли), способу життя та специфіки живлення. Такі вирази частково вважаються професійними, але метафорично передають усе значення.

Визначено специфіку сучасної польської мовної картини світу. Вдалося дослідити, що польський народ має свою унікальну мовну картину світу, яку формують виражені у мові ціннісні орієнтації і вартості відносно явищ навколишньої дійсності.

Досліджено вплив семантики зоонімів на загальний зміст фразеології. В основі символу міститься прототипна інформація, тобто те, що є елементом концептуальної картини світу; символ виникає в результаті метафоризації чи метонімізації; в основі символу перебуває декілька ознак, що впливає з особливостей, зокрема, метафори; поняття метафори й символу не тотожні, не перетинаються, не доповнюють один одного, вони співвідносяться як причина і наслідок.

Стереотипи тварин є найдавнішими і мають особливе культурне значення. Це пов'язано з багатовіковою традицією говорити про вчинки людей, використовуючи образи тварин. Вдалося дослідити, що в польській мові фразеологічні одиниці, що містять назви домашніх тварин: собаки і kota, та назви сільськогосподарських тварин: коня, свині, корови/бика, становлять найчисленнішу групу, оскільки це найдавніше одомашнені тварини, а отже вони є найближчими для людей. Звідси випливає, що і метафорам, і символам властива конвенційність. Символ – це вербальний

предметний знак, утворений унаслідок операцій метонімії чи метафори, який у певному лінгвокультурному просторі перебуває у стійкому зв'язку з абстрактним позначуваням. Специфіка фразеологічного символу полягає в його багатозначності, спричиненої тим, що він сформований на основі різноджерельних уявлень. Слово, якому властива символічна функція, зокрема й у фразеології, може бути компонентом фразеологізму, не виконуючи роль символу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Авксентьев Л. Г. Сучасна українська мова. Фразеологія. Харків: Вища школа, 1983. 137 с.
2. Алефіренко М. Ф. Теоретичні питання фразеології. Харків: Вища школа, 1987. 135 с.
3. Белова А. Д. Мовні картини світу: принципи утворення та складові // Проблеми семантики слова, речення та тексту. 2001. Вип. 7. С. 26-30.
4. Білоноженко В. М., Винник В. О. Фразеологічний словник української мови. Київ: Думка, 1999. Книга 1, 2. 980 с.
5. Білоноженко В. М., Гнатюк С. І. Словник фразеологізмів української мови. Київ: Наукова думка, 2003. 1097 с.
6. Вальчук В. А. Польська компаративна фразеологія у порівнянні з українською / В. А. Вальчук // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. 1993. Вип. 24. С. 16–21.
7. Готовкіна Л. Д. Зоонімічні лексеми як засіб відображення етнокультурних рис національного характеру. 2006. С. 43–55.
8. Гребенюк А. В. Фразеологізми української мови з зоосемічним компонентом як виразники аксіологічних характеристик. [Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук]. Запоріжжя: Запорізький національний університет.
9. Дем'яненко Н. Б. Польські фразеологічні одиниці на позначення ментальних властивостей людини: структурно-семантична та формально-граматична характеристики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.03. "Слов'янські мови" / Наталія Борисівна Дем'яненко. Київ, 2003. 23 с.
10. Жайворонок В. В. Проблема концептуальної картини світу та мовного її відображення / В. В. Жайворонок // Культура народів Причорномор'я. 2002. №32. С. 51–53.

11. Добролюба Г. М. Місце kota на українській фразеологічній печі / Г. М. Добролюба // Мова і культура. 2005. Вип. 8. Т. V: Національні мови і культури в їх специфіці і взаємодії. С. 237–242.

12. Кононенко В. І. Контрастивна граматики української та польської мов : навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів] / В. І. Кононенко, І. В. Кононенко. Київ : Вища школа, 2006. 391 с.

13. Левченко О. П. Атрибут, прототип, стереотип у фразеологічній картині світу / О. П. Левченко // Мовні і концептуальні картини світу : Зб. наук. праць. Київ, 2004. № 10. С. 338–346.

14. Мельник В. І. Зіставний аспект мовного вираження зоосемічного елемента у способі конструювання різних моделей світу / В. І. Мельник, Н. І. Поміркована // Проблеми семантики слова, речення та тексту. 2004. Вип. 12. С. 177–180.

15. Олексієнко, Н. О. Фразеологізми з компонентами кіт, кішка у східнослов'янських та східностепових говірках (ідеографічний аспект) / *Лінгвістика*. № 2 (14), 2008. С. 126–131.

16. Пасюківська М. В. Образ змії, ящірки та дракона в польській мовній картині світу / М. В. Пасюківська // *Мова і культура*. 2008. Вип. 10. Т. I (101). С. 176–81.

17. Покровська І. Л. Національна специфіка семантики турецьких фразеологізмів з компонентом-зоонімом: дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.13 / Покровська Ірина Леонідівна. Київ, 2007. 220 с.

18. Пасюківська, М. В. Зоонімічна лексика в польській фразеології: склад, семантика, функції. [Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук]. Київ: Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, 2009 с.

19. Пасюківська, М. В. Зоонімічна лексика в польській фразеології: склад, семантика, функції. [Рукопис дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук]. Київ: Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, 2009.

20. Проблеми зіставного вивчення української і польської фразеології // *Нова педагогічна думка*. 1998. № 3. С.67–70.
21. Петрова Н. Д. Зоосемічні фразеологічні одиниці в оцінних структурах. 1988. С. 42–45.
22. Сагата, Ю. (2008). Кіт у польській та українській фразеології / *Проблеми слов'яноз навства*. Вип. 57. С. 282–290.
23. Сагата Ю. І. Динамічні процеси в сучасній польській фразеології з анімалістичним компонентом [Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук]. Київ: Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України, 2013).
24. Ужченко Д. В. Семантика українських зоофразеологізмів в етнокультурному висвітленні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова” / Д. В. Ужченко. Харків, 2000. 18 с.
25. Ужченко Д. Зоофразеологія як об'єкт дослідження і як частина загальномовної фразеології. 1999. С. 112–113.
26. Anusiewicz J. Językowo-kulturowy obraz kota w polszczyźnie / J. Anusiewicz // *Etnolingwistyka* / [pod. red. Jerzego Bartmińskiego]. Lublin : Wydawnictwo UMCS, 1991. S. 95–141.
27. Anusiewicz J. Językowo – kulturowe definicje znaczeń wyrazów językowych / J. Anusiewicz // *Lingwistyka kulturowa. Zarys problematyki*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1995. 180 s. S. 117–150.
28. Basaj M. Nazwy zwierząt jako komponenty porównań frazeologicznych. Warchoł S. (red.), *Systemy zoonimiczne w językach słowiańskich*. Lublin, 1996. S. 281–287.
29. Co wiemy o frazeologii gwarowej // *PFPS: W 6 t.* / Pod red. M.Basaja, D.Rytel. Wrocław, 1988. T.4. S. 129–135.
30. Dobrolozha, H. M. (2004). Obrazna paradyhna frazeologizmiv z komponentom “so-baka”. “*Visnyk Zhytomyrs'koho derzhavnoho universytetu im. I. Franka*”. N 14, S. 223–227.

31. Element animalistyczny w kaszubskiej frazeologii // *Język Polski*. 1955.
32. Encyklopedia kultury polskiej XX wieku. T. II: Współczesny język polski / [pod red. J. Bartmińskiego]. Wrocław, Lublin: Instytut filologii polskiej UMCS, 2001. 659 s.
33. Frazeologia kaszubska a czeska i słowacka // PFPS: W 6 t. / Pod red. M. Basaja, D. Rytel. Wrocław, 1985. T.2. S.189–195; Ibid. T.4. S. 125–143.
34. Innowacje frazeologiczne współczesnej polszczyzny. Poznań, 1989.
35. Katarzyna Giowicka. Szkolny słownik frazeologiczny. Wydawnictwo Polska Sp. z o.o., Warszawa 2009.
36. Krawczuk A. . Leksykologia i kultura języka polskiego. T. 1-2. Kijów, 2011. T. 1: Leksykologia, frazeologia, leksykografia. S. 248–272.
37. Krawczuk A. Podstawowe zagadnienia frazeologii. Pojęcie frazeologizmu. Klasyfikacje frazeologizmów.
38. Krawczuk A. Wybrane zagadnienia poprawności frazeologicznej. Innowacje frazeologiczne w języku polskim. Tendencje rozwoju polskiej frazeologii. [W:] A.Krawczuk. Leksykologia i kultura języka polskiego. T. 1–2. Kijów, 2011. T. 2: Kultura języka. S. 388–421.
39. Oleksienko, N. O. (2008). Frazeologizmy z komponentami kit, kishka u skhidnoslobozhans'kykh ta skhidnostepovykh hovirkakh (ideograficzny aspekt) / *Linhvistyka*. № 2 (14), 2008. S. 126–131.
40. Pięcińska A., Przybylska R. Związki frazeologiczne; Przysłowia. [W:] R. Przybylska. Kraków, 2004.
41. Rybicka E. Nie taki diabeł straszny. Podręcznik frazeologii polskiej dla obcokrajowców. Kraków, 1993.
42. Skorupka S. Słownik frazeologiczny języka polskiego: w 2 t. / S. Skorupka. Warszawa : Wiedza Powszechna, 1975.
43. Węgrzynek K. Związki frazeologiczne w Wielkim słowniku języka polskiego. [W:] Nowe studia leksykograficzne. Red. P. Źmigrodzki i R. Przybylska. Kraków, 2007. S. 87–100.

44. Wodiczko M. Oj, ta frazeologia! [W:] Polszczyzna płata nam figle: Poradnik językowy dla każdego. Red. J. Podracki. Warszawa, 1993. S. 223–239.

45. Żmigrodzki P. Pojęcie związku frazeologicznego wobec ustaleń teoretycznych współczesnego językoznawstwa; Słowniki frazeologiczne. [W:] P. Żmigrodzki. Wprowadzenie do leksykografii polskiej. Katowice, 2003. S. 100–103; S. 187–192.

46. Skorupka, S. (1968). Słownik frazeologiczny języka polskiego, t. II. Warszawa: Wiedza Powszechna

47. Стаття про польські фразеологізми
URL:<https://monitorwolynski.com/uk/news/2996-23606>

48. Стаття про фразеологізми в польській мові URL:
<https://buki.com.ua/blogs/tsikavi-frazeolohizmy-v-polskiy-movi/>

49. Фразеологічний словник української мови URL:
<https://slovnyk.me/dict/phraseology/%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B0%D0%BA%D0%B0>

50. Treder J. Daniela Podlawska, Magdalena Zalewska. Słownik Języka polskiego. 2008 9. Wydawnictwo Szkolne PWN Sp. z o.o. Warszawa, 2011.